

S Ö P T E I I M R E

Akinek „pirosbetűs” volt Kőszeg*

C H E R N E L I S T V Á N D I Á K K O R I N A P L Ó J A 1 8 7 6 – 1 8 8 1

Chernel István kiemelkedő természettudósi, azon belül is kiemelten ornitológusi és állatvédői eredményei kapcsán, már életében szinte minden elismerést megkapott hazánkban. Gondoljunk csak azokra egészen korai, még a 30-as éveiben, miniszteriális, illetve kormány szintű külföldi kiküldetésekre, amelyek révén fontos, alapjellegű konferenciákon az Osztrák–Magyar Monarchiát, de még inkább a Magyar Királyságot és annak tudományos életét képviselhette Európa színe-java előtt. Nem beszélve arról, hogy 1915-ben igazgatója lehetett annak az intézetnek, a Magyar Ornithológiai Központnak, amely sokáig non plus ultraként határozta meg a magyar madártani kutatásokat és a vele kapcsolatos tevékenységeket. Mindez azért is fontos, mivel a hazai tudományosság sokáig csak kullogott a világ vezető országai mögött. Az ő meglátásai kapcsán, az általuk kialakított szakszókészlet felhasználásával folyt a magyar kutatók szakmai tevékenysége. Halála után mind a nemzetközi, mind a honi szaksajtó többször és hosszan elemezte, méltatta tevékenységét. Születésének vagy halálának kerek évforduló alkalmából újabb visszaemlékező vagy feltáró tanulmányokat írtak, jelentettek meg, utcákat, intézményeket neveztek el róla, arcképet plasztikákban, szobrokban örökítették meg.

Mindezt azért hoztuk előzetesen szóba, mivel Chernel István diákkori naplóiban megfogalmazott céljai között elsődlegesen szerepelt az a vágy, hogy honának segélyre lehessen, valamit tehessen, „...*legyen egy kis vigasztalás hazánk kopár mezején*”. Lehetett az akár irodalmi, akár tudományos, vagy csak egyszerű köznapi cselekedet. Neki szerencsére mindez meg is adatott, tehetett valamit Magyarország elismertetéséért, nemkülönben szülővárosáért, hiszen alig van olyan természet-, de társadalomtudományokkal kapcsolatos tevékenysége, ami nem családjától, vagy Kőszegről lenne eredeztethető.

Dolgozatunkban ezen később megvalósult kívánságok eredőit keressük ezekben a korai naplóbejegyzésekben, amelyekről előzetesen annyi mindenképpen elmondható, hogy a későbbiekhez, pl. az 1914 és 1922 között leírtakhoz képest alig találunk különbséget. Kitűzött és megvalósítandó céljai, munkálkodásának értelme lényegében ugyanazok voltak. Szinte kiforrott személyiségként jeleníti meg önmagát a szerző ezen jegyzeteiben.

Melyek is ezek a személyiségjegyek? Többet is ki lehetne emelni, de amelyek ténylegesen és tartósan megmaradtak, élete végéig fellelhetők a következők: a természet szeretete, a testmozgások kívánata, a vadászat öröme, a műélvezet, a hazaszeretet, a lokálpatriotizmus, a családhoz való kötődés, a vallásos hit.

* A dolgozat elkészítését az OTKA 109323 számú programja: „Műemléki topográfiai kutatások Kőszegen és Tokaj-hegyalján” támogatta.

Ezek kifejeződéseit próbáljuk bemutatni a következőkben. Ugyanakkor nem szeretnénk elfeledkezni a későbbi nagy tekintélyű tudós felszabadult gyermek- és diákkorának bemutatásáról sem, hiszen ezek a tudatosnak alig tekinthető, de időnként részben mégiscsak másoltként jelentkező tevékenységek is részt kértek és vettek a személyiség kialakításában, kialakulásában.

A CSALÁDRÓL

A Chernel család kőszegi vagy katolikus ágának története a XVIII. századra nyúlik vissza. Egy hivatalnoki, katonatiszti családról van szó, melynek tagjai sokáig fenn

akarták és tudták tartani református hitüket. Ebben az eltökéltségben csak Chernel Dávid jelentett kivételt, aki Mária Terézia királynő bizalmasának lányával házassodva az uralkodó személyes, de éppen eléggé erőteljes kívánságára katolizált. Ezzel nem járt rosszul, hiszen szép hivatali pályát futhatott be a Dunántúli Kerületi Táblánál. Ugyanakkor a családi iratokban kevés jelét találjuk a katolikus egyházi elkötelezettségnek. Sem Ferenc fia, sem Kálmán unokája nem jelezte írásaiban, hogy teljesen áthatotta őket az új egyházukhoz való szoros elkötelezettség. Inkább jogi pályájukkal, a gazdaság fejlesztésével, irodalommal és nem utolsósorban tudományos kérdésekkel foglalkoztak.

Mindhárom felmenő jogot végzett, amit Dávid és Ferenc hivatásának is választott, előbbi az említett házasságának köszönhetően a fizetés nélküli ülnöki (bírói) állásból az elnöki székig jutott. Ferenc ugyanakkor megjárta a közigazgatás alacsonyabb fokozatait: Sopron vármegyei szolgabíróként kezdte pályáját, majd őt is kőszegi ülnöknek nevezte ki az uralkodó. Dávid írogatott, verselgetett, miközben birtokainak fejlesztése érdekében a kor tudományos eredményeit is bújtá. 1775-ben gr. Festetics Pál mellett ő hozott először Magyarországra merinói juhokat, amelyeket tömördi birtokán tartott. Fia nem tartotta oly sokra a művészeteket és a tudományokat, ő egyszerűen, de megbízhatóan gazdálkodott és amennyire lehetett, akár több évtizedes pereket befejezve is, gyarapította a család vagyonát.

Chernel Kálmán azonban nem érzett megfelelő indíttatást sem a hivatalok, sem a birtokok igazgatása iránt. Inkább rendszeres éves jövedelmet biztosított a családjának a chernelházai ingatlanok tartós bérletbe adásával, ezt aztán a felesége és egyben unokahúga, gr. Festetics Mária által bírt Festetics-palota lakrészeinek, Kőszegen szol-

gálatot teljesítő magas rangú és tekintélyű katonatisztek szállásoltatásával is kiegészített. Ezen viszonylagos anyagi biztonsággal a háttérben, aztán kedvteléseinek élt. Ezek között szerepelt a vadászat, de leginkább a tudományoskodás. Szerette és megfigyelte a természetet, amelyről hazai és külföldi szaklapokban tett közzé írásokat. Történetírással is foglalkozott, különösen Kőszeg szabad királyi város története érdekelte. Éveken át bújta a helyi levéltárt, gyűjtötte az adatokat nagy munkájához, ami 1877/1878-ban jelent meg Kőszeg sz. kir. város jelene és múltja címmel. Ez máig az egyetlen, teljes értékűnek tekinthető monografikus munka a településről.

A származás anyai vonalát tekintve is jelentős tekintéllyel és tudással rendelkező felmenőket találunk. Hiszen nagyapja, gr. Festetics Imre korát megelőző biológiai felfedezéseit a későbbiekben más módszerekkel, teljességgel igazolták, manapság a „genetika nagyatyjaként” emlegetik. Érdekes, hogy Festetics éppen Chernel Dávidot jelölte meg tudományos megfigyeléseinek előfutáraként. Ami még érdekesebb, valószínűleg álmában sem gondolta volna, később éppen az ő unokáik frigyéből születik egy gyermek, aki nála is nagyobb hírre tesz szert a természettudományok terén.

Látható, hogy a cseperedő Istvánt a család részéről, több irányból is érték ingerek, melyek közül mégis az apai viselkedésminta lehetett a leginkább meghatározó. Tulajdonképpen a naplóírás is ennek a késztetésnek következménye lehetett, hiszen Chernel Kálmán is szorgalmasan és rendszeresen vezette feljegyzéseit. Még akkor is mondhatjuk ezt, ha ezek egy része elveszett vagy szándékosan semmisítette meg, hogy az 1881. évig csak visszaemlékezések formájában számoljon be a vele és rokonságával történekről.

A NAPLÓRÓL

Mielőtt hozzákezdénénk az analízishez, érdemes bemutatni magát az elemzés tárgyát.

Kezdjük a napló formai jellemzőivel. A kötet címlapján az egyszerű „Napló” felirat olvasható, feltehetően könyvkötői munka, de már készen juthatott a szerző tulajdonába. Belső oldalain fekete és piros tintás bejegyzések. A tartalomjegyzék szerint 1877 decemberéből származnak az első emlékek, de belelapozva egy 1876. decembertől 1877 júniusáig, sőt szeptemberéig vezetett adatsor is található benne. Ezek nyilvánvalóan gyermeki próbálkozások voltak, mert szűkszavú, alig egy bővített mondat található a napok többségénél, amelyek közül több ki is maradt. Ez a kísérlet komolynak indult, hiszen két mottóval kezdett, melyek közül az egyik a szorgalomról és az erényről szólt (Vörösmarty Mihály: G. I. emlékkönyvébe), míg a másik talán saját irodalmi szárnypróba lehetett:

„A dicsőség fényára

Lengjen a Magyarhazára.”

1876. április 16-án, amikor az egészet elkezdte, még nem töltötte be a 11. évét sem. Nem csoda, ha az akarat és a kezdeti lelkesedés heve elragadta, de a szabatos véghezvitelhez még nem volt elég érett.

1879 decemberében valószínűleg nagy lélegzetet vett, eltökélte magában, hogy komolyan veszi a napló vezetését. Új mottókat választott a hazaszeretetről Kőlcese Ferentől és Petófi Sándortól. Sőt hosszú bevezetőt is kanyarított az annales elé, amelyben arról gondolkodott, hogy: „*Hasznos-e naplót vezetni?*” Természetesen igenlő választ adott, de a végső és legfontosabb érve a következő lett: „... *egyrészt szükséges is különösen oly emberre nézve, kinek a legnagyobb kedve az írói pályára van.*” Még mindig gyermeki, vagy kiskamaszi ésszel ekkor életcél választott magának.

Ugyanakkor az is hozzásegíthette a naplóvezetés újragondolásához, hogy aznap éppen elég szabadideje akadt. „*Be voltam csukva.*” Írta le kezdő mondatként 1877. december 1-jén. Nem részletezte az esetet, de feltehető, hogy valamilyen gyermekcsínyért jutott neki ez a büntetés.

A napló az említettek mellett egy harmadik szakaszra is osztható, a szerző kötet végén 8 oldalt szentelt az 1875 és 1882 közötti években általa elejtett vadaknak, madaraknak vagyis „Vadászati naplójának”.

Feljegyzései éveken keresztül az apai mintát követték, az éveket összefoglalókkal zárta, amelyekben megemlékezett a családban bekövetkezett szomorú és vidám eseményekről, a fontosabb hazai és világeseményekről, felsorolta új ismeretségeit. Az új év kezdetét Istenhez való fohászokkal köszöntötte, hogy áldása legyen rajta. Következésképpen, napról napra írta be ő is a mért és észlelt időjárás adatokat.

A GYERMEK DIÁK

Chernel István életében az 1876 és 1881 közötti időszakot teljes egészében a középiskolás diákélet tette ki. Ugyanakkor a naplóból jól érzékelhetően kitűnik, ez a szakasz élesen két részre válik szét.

A községi diákevekről, amely 1879-ig tartott a helyi bencés gimnáziumban, kevés adat maradt fenn. Édesapja visszaemlékezéseiben természetesen szóba került István fia, de nem túlságosan sokszor és akkor sem leíró, hanem beszámoló jelleggel. Éppen ezért érdekesek ezek a naplóbeli jegyzetek, mivel ízelítőt kaphatunk mindennapi elfoglaltságairól, kedvteléseiről.

Ezek között szerepeltek akkoriban a tanulás és a hozzá tartozó egyéb elfoglaltságok. Legtöbbször az előadások, vizsgák, a „privát”-nak nevezett magánórák, a tornászat. A szabadidő eltöltéséhez sorolhatóak a séták, melyeket időnként apjával, leginkább a rőtí (ma: Rattersdorf, Ausztria) úton végzett. Ez később olyannyira kedvelt kirándulóhelye lett a városnak, hogy az Andalgó nevet kapta, Chernel Kálmán 1884-ben táblával jelölte meg a helyet. A természetjárással összekötött vadászat már ekkor is kedvencének számított. Igaz ekkor még csak egy katonatisztól kapott ajándék pisztoly és a gumipuska voltak a fegyverei, de leírásai alapján ezek is elég hatékonyak bizonyultak. Elég gyakran, de nem túl sűrűn Sarolta nővére, akit ő csak Vájlinak becézett, is játszótársai között szerepelt. Beszélgettek, kártyáztak, részben együtt építették, szépitették a „Robinson-háznak” nevezett kis kerti lakot. Ennek át-

adása, felavatása az egyik leghosszabb leíró szakasza a napló ezen részének. „*A felszentelést én beszéddel nyitottam meg, ezután dörgő éljennel köszöntöttük a házat és minden lakóit, ezen szertartás után ettünk, ittunk, szóval lakomat csaptunk.*” A március 8-i eseményre a délelőtti vásáron szerzett be evőeszközöket, Vájli pedig edényeket, mogyorót, narancsot és „*cukikokat*”. Megismerkedhetünk kedvenc ételével, amelyek között található: a karfiol, a hal, a prósza, a sütemények. Na és mindenekfelett a fagylalt, amiből egy alkalommal öt adagot is képes volt bekebelezni.

Diáktársai közül keveseket nevezett meg, még kevesebbekkel tartott közelebbi kapcsolatot. Mindössze Knaute Rezső (apja helybeli vadász) és Sissovcics Lajos (a lékai Esterházy uradalom tisztartójának fia) szerepelt a játszó- és rendszeres látogató társak között. Az 1900-as évek elején Kőszegre helyezett Szomor Lajos tanító csak akkoriban jelent meg a kapcsolati hálóban találhatóak között, amikor 1916-ban, feltehetően eltűnt Miklós fia után, érdeklődhetett nála. A játékok leginkább a katonázást, vagy „*lapdázást*” jelentették. Ezeket azonban főleg rokonaival, vagy a család baráti körének gyermekeivel tette. Kivéve a labdázást, amelyben többször részt vettek a helyi katonai iskola tanulói is. Ez a játék egy Magyarországon századok óta ütővel és labdával űzött sportág, amely éppen ezekben az években élte reneszánszát és került a középiskolák „*tornászati*” tárgyai közé.

Chernel István esetenként említette a katonai iskola uszodájában tartott „*fürdéseket*”, amely nagy valószínűséggel többet jelenthetett egyszerű nyári felfrissülésnél, hiszen egy Schusztner nevű illetőtől megtanulta az úszás alapfortélyait. Ennél jóval nagyobb szerepet játszott életében a korcsolyázás, amit a Krancz-malom (ma Botgyárként ismerik az egykori épület helyét a kőszegiekek) melletti rét elöntésével alakította ki a molnár. Kedvező időjárás esetén ez napi elfoglaltságot jelentett a tavaszi olvadásig. Emlékezetes napja 1879. január 20., amikor zenével és a Küttel patikus által bemutatott görögtüzzel is színesítették a jeges mozgás örömeit. Méltán jegyezhetette be ekkor is kedvenc szavajárását, amelyet egy-egy jól sikerült nap után használt: „*Igen jól mulattam!*”

A város kulturális életében ekkor még leginkább a helyben szereplő vándorszínész társulatok előadásait látogatta, amire a család minden alkalommal bérletet váltott. Bár Chernel Kálmán nem mindig tartott jó véleményt azok minőségéről, ezért többször nem is szerencsétlente személyes érdeklődésével a művészeket.

Szinte ünnepszámba ment egy-egy nagyobb családi és baráti kirándulás. 1879. május 1-jét a hegyekben töltötték. Mama, Papa, Keresztpapa (Chernel Elek), Lula képviselték a családot, az Ivansky família barátokat. Felkeresték a Szent Vid-hegyet, Hörmann-forrást, majd a Stájer-házaknál ebédeltek, ahol a nagybácsi Chernel Lajos és Vidt Géza ügyvéd csatlakozott hozzájuk. Gyermeki naivsággal említette meg Vidt bácsi becsípettségét, illetve „*Lajcsi bácsit pedig szerencsére [csak] kisebb szélhűdés érte, azért kétszer el is esett.*” A jól sikerült napról azt is feljegyezte, hogy sok növényt talált, amelyek gyűjtése amúgy is rendszeres elfoglaltsága volt, a tanulmányi kötelezettségek túl is. Rokonaitól többször kapott ajándékba „*botanikát*” vagy „*természet-tant*”.

SOPRONI DIÁKÉVEK (1879–1881)

A korábban említett váltás, az újabb szakasz, a gimnáziumi felsőbb (5-8.) osztályok elkezdésével, illetve az ezzel együtt járó, Sopronba költözéssel következett be. Chernel Kálmán is, aki mint említettük, nem oly sokszor emlékezett fiáról, szinte búcsút vett gyermekétől. Visszaemlékezésében a következőket írta: „*S valóban a búcsú fiamtól – ki addig oldalammal gondos oktatásom és útmutatásom mellett nevelkedett, s jogosult reményekre fejlődött évről évre – igen nehezemre esett. Haza érkeztemkor éreztem leginkább a hézagot, mit a kis fiú távolléte okozott. Hányszor és minő sóhajtott vágygal néztem a kis fiú alvóhelyére, hol meg szoktam őt figyelni csendes nyugalomban. Reggelenkint, úgy sétáim alkalmával igen éreztem elhagyatottságomat.*” Minden bizonnyal a soproni „egyedüllét”, a tényszerű önállósodás, saját lábra állás következménye is az élesnek mondható különbség. Természetesen nem hagyták teljesen magára, hiszen szállásadói Nauske őrnagy özvegye, született Hadary Kornélia, akit apja Sopronban töltött időszakától, leánykora óta ismert, illetve 2. évtől Kárpáti (korábban: Schlosjarik) Károly főreáliskolai tanár és családja gondoskodott róla. A rokonok, pl. a Fiath család és br. Döry Mária (Mari néni) szemüket rajta tartották, időnként meglátogatták, ő pedig sok időt töltött náluk. Érdekes adat a korabeli viszonyokról Chernel Kálmán megjegyzése, hogy Kárpáti tanárnak havi 35 ft-ot fizetett a szállásért és részbeni ellátásért.

Érzékletesen mutatja a „felnőtté” válását a család hozzáállása is. A korábbi pisztoly és flóbertpuska ajándékai után, az első soproni év karácsonyán kapta komoly, hátultöltős vadászfegyverét, a megfelelő munícióval együtt. Innentől mintha elválták volna, úgy hagyott fel a gyermeki játékokkal, pl. labdát a naplójegyzetek tanúsága szerint már nem is vett a kezébe.

Soproni napjait, a köszegiekhez hasonlóan, természetesen a tanulás töltötte ki. Séták, kirándulások, korcsolyázás jelentették a testmozgást, a szórakozást elsősorban a társasági beszélgetések, alkalmyszerűen koncertek, irodalmi vagy tudományos felolvasó előadások. Valamint a színház, ahol szinte minden alkalommal megjelent „*Mari néni páholyában*”. Az ott látott előadások többször lenyűgözték. Ezek fényében már megengedett magának a Kőszegen játszó színészekkel kapcsolatban olyan megjegyzéseket, hogy „*tekintve a helyi viszonyokat sikerültnak bizonyult az előadás.*”

Legnagyobb művészeti élménye Liszt Ferenc 1881. április 6-án tartott hangversenye, amelyre az egész város nagyon készült. Már az előző napon nagy tömeggel együtt várta a vasútállomáson a nagy művészt. A fogadás alkalmával úgy helyezkedett, hogy minél többször lehessen a közvetlen közelében. Így összegezte az aznapi eseményeket: „*Örültek, hogy Sopronvármegye, s így Magyarország dicsekedhetik, avval, hogy a most élő emberek közt a legjobb zongora játészó saját szülöttje, Magyarországon honfia.*” A nagysikerű koncert után ő is letépett az ősz mester által kapott, de hátrahagyott csokorból egy ágat, amelyet örök emlékként naplójába ragasztott. Másnap megjelent a Doborjánba induló társaság búcsúztatóján is. Az ott zajlottakról, a szülőházán elhelyezett emléktábla avatásához kapcsolódó ünnepségről, amelyről sok történetet hallott a résztvevőktől, részletesen számolt be.

Liszt Ferenc ünneplése és a Chernel István által róla írtak kapcsán emlékezünk meg hazafiságának naplóbeli megjelenéséről. Ahogy láthattuk, honszeretetének kifejezése már a mottókban is kifejeződött, amely a későbbi bejegyzésekből is folyamatosan kiviláglott. Hazautazásai során Nagycenknél rendszeresen megemlékezett gr. Széchenyi Istvánról és Magyarországért végzett nagy munkájáról. „...elérzékenyülve mormolám. Itt nyugszik azon férfiú, kire minden magyar tisztelettel emlékszik és emlékezzék is, mert ez volt a legnagyobb magyar. Neve éljen örökké, melynek kimondására nem tartom magamat méltónak.” Megjelentek írásaiban aggodalmi és „jókívánatait” a magyarság helyzetére vonatkozóan. Heteken keresztül napi leírásait előbb befejezte, majd kezdte ezen érzéseit kifejező idézetekkel. Gyakorlati tevékenységként nővérét intette születésnapja alkalmából, hogy minél többet beszéljen magyarul.

Hitbéli elkötelezettsége ebben az időszakban tovább erősödött. Nem csak a benécs gimnáziumban kötelező miséken és egyéb templomi eseményeken vett részt, hanem a vasárnapi szokásokat is mindig megtartotta. A litániákkal együtt, amit ő a magyarosított „letenyé” kifejezéssel említette mindig. Jegyzeteiben megjelenő gondolataiban, főleg az év végén és elején is hálát adott teremtőjének, mindazon jókért,

ami vele és családjával történt. Érdeklődését és talán toleranciáját mutatja, hogy Sopronban meglátogatta a zsinagógát, illetve a szónoklattan tanulmányozása kapcsán részt vett egy evangélikus istentiszteleten.

Ezekben az években már nagy jelentőséget kapott életében az önképzés. Nem csak az olvasás, de önálló munkák írása is egyre gyakoribbá vált. Irodalmi elképzeléseit, ábrándjait egyelőre nem vetette sutba. 5. osztályban iskolatársaival, barátaival, rokonaival 25 tagú színjátszó kört alakítottak. Egy magyar ki önkáron tanul címmel terveztek előadást, amelyet Viktor unokatestvérével írtak. Folytatta a verselést, amely alkotásaiból kettőt elküldött a Hasznos Mulattató című gyermeklap szerkesztőségének. Megjelenésükről nem tudósított. Beszámolt egy-egy elkezdett vagy befejezett alkotásáról, de tett olyan meglepetésszerű kijelentéseket is, mint 1881 februárjában:

„írtam egy színdarabot”. 1881 karácsonyára munkáinak egy részét bekötötte és ajándékba adta édesapjának, Chernel István irodalmi zsengei címmel. Hagyatékában verseinek egy része maradt fenn (Cuercus varax versei 1879–1882, az írói álnév feltehetően a kocsányos tölgy latin nevéből eredeztethető), valamint egy nagyobb lélegzetvételű munkája, a gr. Festetics Eleknek és feleségének ajánlott: Utazás az alvilágba című „Satyrico-humorisztikus rajz”.

Következő tanévben új közösségben végzett művészeti tevékenységet. Október elején több társával együtt „*kisdéd irodalmi kört*” alapítottak, amelynek később – soproni mintára – a jobban hangzó Irodalmi és Művészeti Kör nevet adták. Előbb elnökvé, majd egy kisebb egyesületi válság után, titkárává is választották. A Mari néminél tartott felolvasásokon, versek, regény és novellarészek, tudományos értekezések előadása mellett, ének és zeneszámok is elhangzottak. A szervezés munkái mellett ő is rendszeresen fellépett, elsőként Kőszeg város leírásával, de beszámolt egy kedves nyári családi kirándulásról, amelynek a Séta a Pyramishoz és Lékára címet adta. A „Pyramis” itt az Írott-kő csúcsán álló gúla alakú kilátót jelentette. Később egyre több természettudományos írását osztotta meg társaival (Az állatokról 2 részben, A kakukkról, stb.). Összejöveteleiken általában néhány rokon jelent meg, december 11-én azonban 6 bencés és 2 reáliskolai tanár is meghallgatta műsorukat.

Az említett témaváltás már mutatja érdeklődésének más, ha nem is teljesen új irányba fordulását. Egyre nagyobb teret nyert a természettudomány, azon belül a zoológia, különösen a madarak iránti kíváncsiság. Többször dicsérte tanárának Fászl Istvánnak előadásait, jól sikerült magyarázatait, a „múzeumban” tartott gyakorlatokat, külön foglalkozásokon sajátította el tőle az állatok kitömésének fogásait. A legnagyobb hatást azonban újfent csak apja tevékenysége fejtette ki rá. Különösen az 1880-ban Szombathelyen rendezett Magyar Orvosok és Természettudósok vándorgyűlésén a madarak vándorlásáról szóló előadása, amely után ezt írta naplójába: „*Jó Atyám ... befejezvéen előadását zajos éljenzés szakasztá meg a csendet*”. Nemsokára maga is kíséreltette a témával Madaraink költözése címmel. Ezt követően lett gyakori olvasmánya „Friedrich ornithológiája” (feltehetően Johann Friedrich Neumann munkája).

Többszöri próbálkozás után 1881-ben jelentek meg első nagyobb lélegzetvételű nyomtatott munkái a vadászat tárgykörében. A Vadász-Lap 22. számában (június 4.) a hazai vadászterületeket ismertető sorozatába illesztette be Kőszeg és vidékét bemutató tanulmányát. „*Ez az első nagyobb cikkem, mely nyomtatásban jelent meg*.” Ezt közölte másodlatként a Szombathelyen megjelenő Vasmegeyi Lapok június 9-én. „... *szívemből megindultam azon, hogy első nagyobb cikkem kedves megyém lapjában is látott napvilágot*.” A frissen induló Kőszeg és Vidéke július 10-én megjelent első számában reggeli sétáit mutathatta be. A lapot nem csak cikke miatt köszöntötte nagy lelkesedéssel, hanem abban a németsege miatt sokat szapult szülővárosának egyik jelentős lépését látta a magyarosodás felé.

A vadászat továbbra is kedvenc sportja maradt, amelyet azonban csak szünidőben gyakorolhatott. Elsősorban Kőszeg határában, annak környékén és Tömördön, a tó környékén jutott lehetőséghez. Utóbbi akkor a Chernel család református, már távolinak mondható ágának tulajdona, de a kapcsolat mindennapi és szoros lévén vízi-

madarak megfigyelésére és elejtésére többször akadt ott alkalma. Főleg Viktor unokaöccsével kószált nap nap után, de részt vett a rokonság, illetve a helyi előkelőségek, vagy a vadászati területet bérlők hajtásain is. Legemlékezetesebb az a téli körvadászat lehetett számára, amelyet Szájbely Gyula országgyűlési képviselő rohonci (ma: Rechnitz, Ausztria) birtokán tartottak és az éjszakát a kastélyban tölthette. Ugyancsak felejthetetlené vált az 1881. december 31-én tartott kőszegi alsó-erdei hajtás, ahol két társa, egy kevésbé gyakorlott és egy hivatásos vadász is kis híján meglőtte.

Lőeredményeit minden alkalommal feljegyezte. Elég sokszor számolt be arról, hogy inkább csak testmozgásként, erős sétaként és nézelődésként tekinthetett a lehetőségre, de mindenből tanult. Mindezek mellett az összesítések mégis jelentős számú elejtett vadat mutatnak.

A szünet napjainak történéseit Chernel István piros tintával írta be a naplóba. Értelmezésünk szerint ez lokálpatriotizmusának megnyilvánulása. Felvetődhet azonban az is, hogy egyszerűen csak a vakáció feletti örömeinek adott ilyen módon nyomtatókat. Következő kijelentései azt mutatják, hogy talán a kettő együtt lehetett igaz.

„...nemsokára megpillantottam szeretett szülővároskámat, gyönyörű vidékét, szép Kálváriáját. s nem győztem magasztalni a természet urát, hogy mily pazarul veté áldásait, egész szülővároskámra.” (1880. márc. 23.).

„végre szülővárosom kéklő bérceit pillantottam meg és nemsokára ősi honunkban, családom körében voltam.” (1880. jún. 22.)

Szomorú családi eseményként jegyezte fel az 1880. július 27-én történt tüzesetet, amikor házuk teteje teljesen leégett. A kárt tetézte, hogy az azt követő nagy eső eláztatta a védtelenül szabadon álló szobákat. A kár tetemes lett, a biztosításként kapott 2000 forint a helyreállítás költségeinek töredékére sem volt elegendő. Nem véletlenül zárta az évet ezekkel a szavakkal: „Éppen pont 12-t ütött az óra én halkán elrebegetem egy miatyankot, hálát adva az Úristennek, mint a kapott jókért, mint pedig azért, hogy házi tűzhelyünket elhamvazó szerencsétlenségeket jövőre távoztassa el.”

A napló utolsó bejegyzése 1881. december 31-én született, az év végi visszatekintését, amelyben ezúttal többségben voltak a kellemes emlékek, valamiért már nem fejezte be. Lehet, hogy új kötetet nyitott, de annak sorsáról nincs tudomásunk.

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

- Chernel István diákkori naplója – Kőszegi Városi Múzeum. Adattár. Chernel család
Chernel Kálmán visszaemlékezései – A Pannonhalmi Főapátság Levéltára. A Chernel család iratai
Chernel Viktor naplója – Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára. A Chernel-Miske család iratai
A Kőszegi Bencés Gimnázium anyakönyvei 1875-1876 – Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára Kőszegi Fióklevéltár. A Bencés rend kőszegi gimnáziumának iratai.
Faragó Sándor: Lélekkel teljesített hivatás. Chernelházi Chernel István naplója, 1914-1922. 1-2. köt. Sopron, 2015.
Söptei Imre: A megélhetés tudományától a tudományos megélhetésig. In: Előadások Vas megye történetéről. Szerk. Mayer László, Tilcsik György. Szombathely, 2010. 117-130. p. (Archivum Comitatus Castriferrei, 4.)